

67-72-69/1
15.06.18

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Кошової Богдани Романівни
на тему: «Соціально-економічний розвиток туристичної
інфраструктури», представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими
програмами, планами, темами

У ринкових умовах господарювання туристичні підприємства України функціонують у складному зовнішньому середовищі, що характеризується нестабільністю та постійною динамікою. За таких обставин ефективність діяльності цих підприємств значно залежить від правильності вибору та реалізації стратегії управління його розвитком. Оскільки однією із головних причин уповільненої динаміки зростання туристичної сфери є незадовільний стан туристичної інфраструктури, необхідно враховувати її структурні зміни та досліджувати їхній вплив на соціально-економічний розвиток країни.

В зв'язку з цим тема представленого дисертаційного дослідження безперечно є актуальною, цікавою з точки зору науково-теоретичного підходу і недостатньо розробленою з окремих питань.

Актуальність теми підтверджується тим, що дисертаційна робота виконувалася в межах науково-дослідної теми «Методологічний інструментарій розвитку туристичної інфраструктури та формування умов пріоритетності внутрішнього туризму» (номер державної реєстрації 0117U007565), а також у межах науково-дослідної роботи «Створення туристично-інформаційної інфраструктури у м. Львові» в межах програми добросусідства Польща – Білорусія – Україна INREREG III/TACIS CBC 2004-2006.

2. Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки і рекомендації, представлені в дисертаційній роботі Кошової Богдани Романівни, є теоретично обґрунтованими і достовірними.

Автором проведено змістовний аналіз за темою дисертаційного дослідження на основі котрого запропоновано визначення поняття «туристична інфраструктура», уточнено зміст поняття «соціально-економічний розвиток». Запропонована модель оцінювання перспективних показників соціально-економічного розвитку під впливом змін у туристичній сфері та здійснено оцінювання взаємозалежності динаміки туристичних потоків від кількості об'єктів туристичної інфраструктури. Наведено класифікацію факторів, які впливають на динаміку розвитку туризму та розроблений інструментарій для визначення рівня вагомості впливу туристичних потоків на формування соціально-економічних чинників

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться у дисертаційній роботі, обумовлено тим, що вони базуються на використанні різноманітних методів наукового дослідження: узагальнення, порівняння, аналогій, систематизації, абстрагування, конкретизації, аналізування та узагальнення. Широко застосовуються методи кореляційно-регресійного та графічного аналізу, кластеризації, а також економіко-математичні методи, методи аналогії, дедукції та індукції, метод найменших квадратів – для побудови прогностичних моделей перспективної динаміки соціально-економічного розвитку на основі ліній тренду. Застосований кореляційний метод та порівняльний аналіз з метою визначення стратегічних напрямів розбудови туристичної інфраструктури, а також регресійних рівнянь залежності показників.

Мета дисертаційної роботи відповідає обраній темі роботи. Об'єкт і предмет визначено правильно. Зміст сформульованих наукових задач логічно

узгоджений, їх кількість можна вважати достатньою для розкриття обраної теми дослідження Кошовою Б.Р.

У дисертаційному дослідженні автором вказано спільні і відмінні характеристики у застосуванні поняття «соціально-економічний розвиток» відносно різних об'єктів (с. 34, рис. 1.1). Запропонована підходи до визначення поняття «туристична інфраструктура» (с.67), оскільки немає єдиного загальноприйнятого визначення цього поняття. Виявлено взаємозалежність основних компонентів та рівнів інфраструктури на макро-, мезо- та мікрорівнях та встановлено місце туристичної інфраструктури (с. 73, рис. 1.3).

У дисертації розвинуто концептуальні засади соціально-економічного розвитку із встановленням місця туристичної інфраструктури, як складової соціально-економічної інфраструктури (с. 76, рис.1.4).

У другому розділі роботи автором здійснено аналізування стану соціально-економічного розвитку областей Західної України у порівнянні із загальнодержавними з метою виявлення передумов для перетворення в туристичній інфраструктурі. Наведено темпи росту сукупного валового продукту західних областей та України (с.89, рис.2.2), проаналізована динаміка індексів цін на споживчому ринку західних областей та України загалом впродовж 2007 – 2016 рр. (с. 90, рис. 2.3), динаміка рівня безробіття (с. 91, рис. 2.4), середнього рівня оплати праці (с. 93, рис. 2.6).

Автором проаналізована динаміка деяких елементів туристичної інфраструктури за різними областями Західної України (с. 120, с.124, с. 127) та наведена порівняльна динаміка показників соціально-економічного та туристичного розвитку у аналізованих областях (с. 121, с. 125, с.126). Запропоновано методику оцінювання впливу туристичної інфраструктури на соціально-економічний розвиток (с. 129, рис.2.31). Проведене аналізування соціально-економічних показників та динаміки показників розвитку туристичної сфери дозволили дисертантові визначити ранги вагомості впливу динаміки розвитку туризму на інші галузі та показники соціально-економічного розвитку (с. 134, рис. 2.32).

У третьому розділі дисертаційного дослідження автором запропоновано модель сценаріїв, котра дає змогу передбачити можливий перебіг подій у майбутньому, ґрунтуючись на врахуванні змін у соціально-економічному середовищі (с. 139, рис.3.1). Запропонована модель оцінювання перспективних показників соціально-економічного розвитку під впливом змін у туристичній сфері (с. 142), котра дозволила спрогнозувати значення валового продукту для західних областей України (с. 143, рис.3.3) та середньомісячної заробітної плати (с. 146, рис. 3.5).

Виявлений значний вплив розвитку сфери туризму на формування валового внутрішнього продукту на прикладі країн, котрі входили до складу СРСР (Хорватії, Сербії, Боснії і Герцоговині, Болгарії, Польщі, Грузії, Російській Федерації, Литві, Латвії,) (с. 157, табл. 3.6) підтвердив необхідність розвитку туристичної сфери, як одного з генераторів соціально-економічного зростання держави. На підтвердження тому дисертантом було запропоновано метод оцінювання взаємозалежності туристичних потоків від кількості об'єктів інфраструктури (с. 174, табл. 3.9). та розроблено прогностичну модель аналізу перспективної динаміки загальних туристичних потоків із застосуванням регресійних рівнянь (с. 176, рис. 3.17). Дисертантом запропоновано метод аналізу перспективної динаміки об'єктів туристичної інфраструктури (с.178, табл. 3.13), котра базується на розрахунку коефіцієнтів регресії рівнянь ліній тренду.

Матеріал дисертаційної роботи Кошової Богдани Романівни викладено логічно, грамотно і послідовно, структура дисертаційної роботи продумана. Висновки ґрунтуються на проведеному дослідженні та отриманих результатах. Результати отримані автором особисто.

Висновки, що наводяться в кінці розділів дисертації, є узагальненням досліджень та основою формулювання практичних рекомендацій. Вони не містять внутрішніх протиріч і мають практичну спрямованість.

Викладене вище свідчить про обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, що викладено у дисертаційній роботі Кошової Б.Р.

3. Наукова новизна результатів дисертаційної роботи і достовірність отриманих результатів, висновків та рекомендацій

Наукові положення Кошової Б.Р. сформульовані самостійно та відображають особистий внесок дисертанта в розвиток економічної науки. Проведений аналіз дисертаційної роботи, публікацій та автореферату автора дозволяє підтвердити наявність елементів наукової новизни, які викладені конкретно, послідовно і системно.

Автором удосконалено підхід до формулювання поняття «інфраструктура» (с. 52-57 дисертації та с. 8 автореферату) та дано визначення поняття «туристична інфраструктура» (с.67, с. 74 дисертації та с. 8 автореферату). Автором вперше запропоновано трирівневу взаємозалежність компонентів (макро-, мезо- та макрорівня) туристичної інфраструктури (с. 73 дисертації та с. 7 автореферату). Де інфраструктура макрорівня забезпечує життєдіяльність держави загалом та її функціонування може набувати міжнародного значення не лише у питаннях розвитку туризму Інфраструктура мезорівня – це об'єкти, котрі обслуговують не лише туристичну сферу, а й населення. Це комунальні та медичні служби, служби захисту прав людини, торгівля, страхові компанії, банківська система, заклади розміщення, ресторани, бари, заклади швидкого харчування, транспорт, спортивні заклади, інформаційно-телекомунікаційні засоби зв'язку та передавання інформації. Та інфраструктура макрорівня - окреслюється окремо взятою туристичною дестинацією, на території котрої наявні місця розміщення, харчування, розваг і т.п.

Автором запропоновано модель оцінювання перспективних показників соціально-економічного розвитку під впливом змін у туристичній сфері, котра ґрунтується на зважуванні рівнянь ліній тренду (с.141-146 дисертації та с. 12-14 автореферату). Це дозволило здійснити прогнозування динаміки валового продукту із застосуванням коефіцієнтів вагомості на основі побудови лінійної поліноміальної та степеневі залежності.

У дисертації також запропоновано метод оцінювання взаємозалежності динаміки туристичних потоків від кількості об'єктів інфраструктури (с. 174 дисертації та с. 13 автореферату), котрий вказує на

наявність кореляції між туристичними потоками та наявністю об'єктів туристичного обслуговування, а отже на необхідність їх функціонування як однієї із умов реалізації туристичної діяльності як такої.

Також автором розвинуто методику оцінювання соціально-економічного розвитку території у якій враховано вплив розвитку туристичної інфраструктури (с.131-132 дисертації та с.9 -10 автореферату), котра дає змогу виявити залежність динаміки макроекономічних показників у різних областях України.

У дисертації запропоновано інструментарій для визначення рівня вагомості впливу туристичних потоків на формування соціально-економічних чинників (с. 133-134 дисертації та с. 11 автореферату), котрий дав змогу визначити ступінь впливу туризму на інші параметри розвитку.

4. Аналіз літератури, використаної в дисертаційній роботі

Достовірність наукових положень, висновків, і рекомендацій підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, в т.ч. чинні закони України, підзаконні нормативні акти Кабінету Міністрів України, Міністерства інфраструктури України, галузевих міністерств, які регулюють окремі проблеми туристичної діяльності, статистичні дані Держстату України в розрізі показників та управлінських статистики Львівської, Івано-Франківської, Рівненської, Волинської, Чернівецької, Закарпатської та Тернопільської областей. Профільні дані Всесвітнього економічного форуму, ЮНВТО та Світового банку; матеріали періодичної преси, наукові публікації вітчизняних та іноземних вчених-економістів.

Перелік використаної літератури в дисертаційній роботі Кошової Б.Р. складає 155 найменувань

5. Аналіз публікацій автора за темою дисертаційного дослідження

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 29 наукових праць загальним обсягом 6,1 друкованих аркушів, з яких особисто автору належить 5,86. Кошова Б.Р. опублікувала 8 статей з яких 5 статей у наукових

фахових виданнях України, із яких 2 у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних, 3 статті у виданнях, що включені до наукометричних баз даних та 3 статті, які додатково відображають наукові результати дисертації. Окрім того, автором опубліковано 18 тез доповідей науково-практичних конференцій.

Публікації дисертантки мають широку географію (м. Хмельницький, м. Київ, м. Одеса, м. Миколаїв, м. Харків, м. Черкаси тощо). Автореферат та опубліковані наукові праці у повній мірі відображають зміст дисертаційної роботи. Аналіз публікацій автора дозволяє зробити висновок про повноту викладу основних наукових положень дисертаційної роботи. Кількість публікацій є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук відповідно до вимог.

6. Практична цінність положень, результатів та висновків дисертаційної роботи

Практичну цінність мають отримані в процесі дисертаційної роботи Кошової Б.Р. наукові результати, які заслуговують на використання в процесах соціально-економічного розвитку туристичної інфраструктури. Зокрема, представляють інтерес такі положення:

- модель оцінювання перспективних показників соціально-економічного розвитку під впливом змін у туристичній сфері;
- підхід до оцінювання взаємозалежності динаміки туристичних потоків від кількості об'єктів інфраструктури;
- методика оцінювання соціально-економічного розвитку території в котрій враховано вплив розвитку туристичної інфраструктури.

Основні положення та результати дисертаційної роботи впроваджено у діяльність Департаменту розвитку управління туризмом Львівської міської ради (довідка № 4 – 2702 - 168 від 29 грудня 2017р.) та туристичної компанії ТзОВ «Чудо Тур» (довідка № Вих 95 від 27 грудня 2017р.).

Отримані результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі при викладанні дисциплін «Економіка підприємств в

туристичній сфері» для студентів ОКР «бакалавр» спеціальності 242 «Туризм» (довідка № 67 – 01 – 2102 від 29 грудня 2017р.) та «Інфраструктура туризму» для студентів напряму підготовки 6. 140103 «Туризм» (довідка № 67 – 01 – 2102 від 29 грудня 2017р.).

7. Відповідність теми дисертації профілю спеціальності

Дисертація Кошової Б.Р. виконана державною мовою, якою автор володіє у професійному плані досконало. Стиль дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також відзначається логічністю, послідовністю, системністю та обґрунтованістю.

Представлені автореферат, рукопис дисертації та графічний матеріал у повній мірі відображають зміст роботи, відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, вимогам п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінетів Міністрів України від 24 липня 2013р. № 567, які висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи наукові результати, отримані в дисертаційній роботі та їх практичне значення, слід відзначити окремі дискусійні моменти та висловити деякі зауваження стосовно роботи Кошової Б.Р.

1. У своїй роботі (с. 57) автор зазначає, що згідно з чинним законодавчим актом США, під критичною інфраструктурою розуміють «системи та об'єкти, фізичні чи віртуальні, настільки життєво важливі для держави, що недієздатність або знищення таких систем або об'єктів підриває національну безпеку, економіку, здоров'я або безпеку населення, або має своїм результатом будь-яку комбінацію з перерахованого вище». Проте, автором не обґрунтовано яким чином захист «критичної інфраструктури» впливає на розвиток туристичної сфери.

2. Дисертантом вказано (с. 87), що проведення аналізу соціально-економічного розвитку туристичної інфраструктури доцільно проводити на модельній ділянці дослідження, а саме на прикладі західних областей України. Однак автором не обґрунтовано логічність вибору саме даного географічного угруповання.

3. Одним з наукових результатів роботи є розроблена методика оцінювання соціально-економічного розвитку території, у якій, на противагу існуючим, враховано вплив розвитку туристичної інфраструктури. На нашу думку, доцільно було б надати прогностичні результати та очікувані ефекти повної реалізації методики, що дозволило б більш повною мірою визначити переваги її впровадження в країні в цілому.

4. Автор значну увагу приділяє дослідженню основних складових соціально-економічного середовища в Україні (с. 88-135). Проте, враховуючи широкий часовий діапазон дослідження, обраний автором, в дисертаційній роботі практично не згадується про світову фінансову кризу 2008-2009 рр. та її вплив на туристичний сектор в Україні та курорти.

5. Вбачається за доцільне уточнення значення меж впливу окремих складових динамічного зовнішнього середовища на розвиток туристичної інфраструктури на рівні національної економіки.

Однак зазначимо, що наведені у відгуку дискусійні положення та зауваження на занижують рівня наукової новизни та практичного значення проведеного дослідження Кошової Б.Р.

9. Загальний висновок

Дисертація Кошової Б.Р. на тему «Соціально-економічний розвиток туристичної інфраструктури» є завершеним дослідженням в межах поставлених завдань, у якому, на підставі проведених автором досліджень, розроблені науково обґрунтовані теоретико-методологічні засади і науково-практичний інструментарій соціально – економічного розвитку туристичної інфраструктури. За рівнем наукової новизни наведені у дисертаційній роботі

результати відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, її зміст, а також положення та висновки відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 - економіка та управління національним господарством.

Текст автореферату повною мірою відповідає змісту дисертаційної роботи Кошової Б.Р. Отримані результати є вирішенням наукового завдання щодо соціально-економічного розвитку туристичної інфраструктури.

Згідно з існуючих вимог, положення та результати дисертаційної роботи опубліковано у наукових фахових виданнях України, у виданнях, що входять до науко метричних баз даних. Результати дисертаційної роботи Кошової Б.Р. обговорені та схвалені на науково-практичних конференціях різного рівня.

Представлені у дисертаційній роботі результати, як свідчать документи, знайшли своє впровадження у практичній діяльності Департаменту розвитку туризмом Львівської міської ради та туристичної компанії ТзОВ «Чудо Тур».

Тема і зміст дисертаційної роботи Кошової Б.Р. відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Дисертаційна робота Кошової Богдани Романівни «Соціально-економічний розвиток туристичної інфраструктури» відповідає вимогам МОН України до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, зокрема пунктам 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013р.).

Таким чином, на підставі аналізу дисертації Кошової Б.Р., автореферату дисертації, публікацій дисертантки у фахових виданнях можна зробити висновок про те, що дисертаційна робота виконана на належному теоретичному та методичному рівні, відповідає вимогам щодо дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, а її автор,

Кошова Богдана Романівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук.

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, завідувач кафедри
туризму та адміністрування**

Полтавського

національного технічного університету

імені Юрія Кондратюка

Міністерства

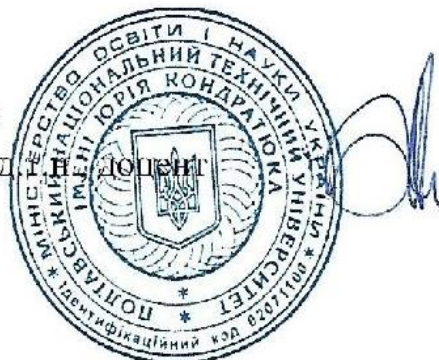
освіти і науки України, професор

І. В.Черниш

Підпис засвідчую:

**Перший проректор – проректор
з науково-педагогічної роботи, д**

Б.О. Коробко